

Фурдига Микола Миколайович

*кандидат сільсько-господарських наук,
старший науковий співробітник, директор
Інститут картоплярства НААН*

Furdyha Mykola

*Candidate of Agricultural Sciences (PhD),
Senior Research Associate, Director
Institute of Potato Research of the National Academy of Agrarian Sciences
ORCID: 0000-0002-9398-0487*

Пономаренко Микола Дмитрович

*віце-президент
Українська асоціація виробників картоплі*

Ponomarenko Mykola

*Vice President
Ukrainian Association of Potato Producers
ORCID: 0009-0003-7699-7329*

Таращенко Володимир Анатолійович

*кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу науково-економічних досліджень та правового забезпечення
Інститут картоплярства НААН*

Tarashchenko Volodymyr

*Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor,
Senior Research Associate of the Department of
Scientific and Economic Research and Legal Support
Institute of Potato Research of the National Academy of Agrarian Sciences
ORCID: 0000-0002-4873-982X*

Предко Володимир Іванович

*старший науковий співробітник
відділу інструментальної діагностики
Інститут картоплярства НААН*

Predko Volodymyr

*Senior Research Associate of the Department of Instrumental Diagnostics
Institute of Potato Research of the National Academy of Agrarian Sciences
ORCID: 0009-0005-2938-8621*

DOI: 10.25313/2520-2294-2024-4-9807

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ
КАРТОПЛІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ
ТА ВОЄННИХ ОБМЕЖЕНЬ**

**PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT
OF THE POTATO MARKET IN UKRAINE UNDER THE CONDITIONS
OF QUARANTINE AND WAR RESTRICTIONS**

Анотація. Вступ. У статті викладено результати аналізу ринку картоплі в Україні в умовах карантинних та воєнних обмежень. Встановлено основні проблеми розвитку ринку картоплі, зумовлені запровадженням заходів, спрямованих на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 та широкомасштабного російського вторгнення. За отриманими результатами запропоновано основні шляхи підвищення ефективності виробництва картоплі та поживлення ринку картоплі в Україні.

Мета дослідження. Проаналізувати ринок картоплі в Україні в умовах карантинних та воєнних обмежень, визначити його основні проблеми та перспективи розвитку.

Матеріали та методи. В дослідженнях використано наукові методи: абстрактно-логічний, статистичних групувань, аналіз та синтез, маркетинговий, табличний. В основу використання вказаних методів покладено діалектичний підхід.

Результати досліджень. Проаналізовано частку посівних площ під картоплю в структурі рослинництва в Україні, обсяги та динаміку валового збору та урожайності картоплі, в тому числі за категоріями господарств. Встановлено негативний вплив на ринок картоплі несприятливих природно-кліматичних умов та обмежень, викликаних пандемією коронавірусу та широкомасштабною війною. Прийомами детермінованого факторного аналізу оцінено та обґрунтовано домінуючий вплив господарств населення на ринок картоплі.

З метою підвищення ефективності виробництва картоплі та поживлення ринку картоплі в Україні запропоновано:

- стимулювання державою інвестиційних процесів в галузь картоплярства інструментами грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики;
- розбудова інфраструктури ринку картоплі (правова підтримка суб'єктів ринку; страхування від ризиків бізнесу; забезпечення рівності умов, прозорості і паритетності взаємовідносин у реалізації категорій картоплі та перероблених з неї продуктів відповідно до запитів населення; регулювання на ринку праці, особливо в частині бронювання, тощо);
- підвищення родючості ґрунтів і раціональне використання сільськогосподарських угідь;
- забезпечення господарств усіх категорій сертифікованим насіннєвим матеріалом сортів картоплі нового покоління;
- освоєння нових ресурсозберігаючих і наукомістких технологій виробництва та переробки картоплі.

Перспективи. Вищевказане встановлює орієнтири для подальших досліджень перспектив розвитку ринку картоплі в Україні та дозволить підвищити конкурентоздатність продукції картоплярства в умовах гії воєнних обмежень з метою виходу вітчизняних виробників, переробників та інших учасників ринку картоплі на ринок ЄС.

Ключові слова: ринок картоплі, посівні площі під картоплю, валовий збір картоплі, урожайність, категорії господарств, обмеження ринку картоплі, карантин, війна.

Summary. Introduction. The article presents the results of the analysis of the potato market in Ukraine under quarantine and war restrictions. The main problems of the development of the potato market, caused by the introduction of measures aimed at preventing the spread of the acute respiratory disease COVID-19 caused by the SARS-CoV-2 coronavirus and the large-scale Russian invasion on the territory of Ukraine, have been identified. According to the obtained results, the main ways of increasing the efficiency of potato production and revitalizing the potato market in Ukraine are proposed.

The aim of the study. To analyze the potato market in Ukraine under the conditions of quarantine and war restrictions, to determine its main problems and prospects for development.

Materials and methods. The research used scientific methods: abstract-logical, statistical grouping, analysis and synthesis, marketing, tabular. The use of these methods is based on a dialectical approach.

Research results. The share of potato acreage in the structure of crop production in Ukraine, the volume and dynamics of the gross harvest and yield of potatoes, including by farm category, was analyzed. The negative impact on the potato market of unfavorable natural and climatic conditions and restrictions caused by the coronavirus pandemic and a large-scale war has been established. Using deterministic factor analysis techniques, the dominant influence of households on the potato market was assessed and substantiated.

In order to improve the efficiency of potato production and revive the potato market in Ukraine, the following is proposed:

- stimulation by the state of investment processes in the potato industry with monetary and fiscal policy instruments;
- development of the infrastructure of the potato market (legal support of market subjects; insurance against business risks; ensuring equality of conditions, transparency and parity of relations in the sale of categories of potatoes and processed products from it in accordance with the requests of the population; regulation of the labor market, especially in terms of reservations, etc.);
- increasing soil fertility and rational use of agricultural land;
- providing farms of all categories with certified seed material of new generation potato varieties;
- development of new resource-saving and knowledge-intensive technologies of potato production and processing.

Prospects. The above establishes benchmarks for further studies of the prospects for the development of the potato market in Ukraine and will allow to increase the competitiveness of potato products in the conditions of military restrictions with the aim of the entry of domestic producers, processors and other participants of the potato market to the EU market.

Key words: potato market, potato acreage, gross potato harvest, potato yield, farm categories, potato market restrictions, quarantine, war.

Постановка проблеми. Як для українців, так і для світу загалом, картопля була і залишається стратегічною продовольчою культурою. В 2021 році Україна займала 4-ту позицію в переліку топ-виробників картоплі в світі та другу позицію за споживанням продукту на одну людину. Річне споживання картоплі в Україні становило 139 кг/люд., в світі — 33 кг/люд [1]. В 2022 році Україна в переліку топ-виробників картоплі піднялася на 3-тю позицію з показниками: виробництво картоплі — 20,9 млн. тон, зібрана площа — 1204 тис.га, урожайність — 17,4 т/га [2]. Проте обмеження, зумовлені як встановленням в 2020 році карантину та запровадженням обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 [3], так і введенням в лютому 2024 року воєнного стану [4], не могли не позначитися на функціонуванні ринку картоплі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика ринку картоплі та перспективи його розвитку вивчається та аналізується в працях багатьох науковців та практиків. Серед них варто виокремити наступні дослідження. Артюх Т., Безсмертна О. та Мельник Д. вивчають проблеми та перспективи розвитку ринку картоплі в Україні з врахуванням зональної спеціалізації галузі [1]. Жибак М. та Федуняк І. досліджують організаційно-економічні основи виробництва картоплі в умовах ринкових відносин [5]. Колектив науковців у складі Собкевич О. В., Шевченка А. В., Русан В. М., Белашова Є. В., Жураковської Л. А., досліджуючи потенціал і сучасні умови функціонування реального сектору економіки України, описали стан і тенденції розвитку реального сектору економіки у розрізі його складових — промисловості, аграрного сектору та транспортної галузі — під впливом прояву коронакризи та агресії РФ проти України. Зважаючи на значні наукові здобутки у вивченні ринку картоплі, відносно тривалий період дії обмежень, запроваджених в умовах карантину та війни, варто все ж таки вказати на недостатній рівень досліджень в цій сфері.

Мета дослідження. Проаналізувати ринок картоплі в Україні в умовах карантинних та воєнних обмежень, визначити його основні проблеми та перспективи розвитку.

Матеріали та методи. В процесі проведення досліджень застосовували різноманітні наукові методи: абстрактно-логічний, статистичних групувань, аналіз (у тому числі детермінований факторний) та синтез, маркетинговий, табличний. В основу використання вказаних методів було покладено діалектичний підхід.

Результати та обговорення. В Україні, яка знаменита в усьому світі родючими ґрунтами, сфера рослинництва є однією з ключових в галузі сільського господарства. За окремими оцінками, на рослинництво припадає в середньому 70% продукції сільськогосподарського виробництва і значні валютні надходження в Україну [5]. В структурі посівних площ рослинництва чільне місце займає картопля (табл. 1).

Під культуру картоплі в Україні в 2018–2022 рр. було відведено від 4,49% до 5,16% посівних площ. Враховуючи різноманітність видів сільськогосподарських культур, які вирощують в Україні, даний показник є доволі високим. Фактично, майже з усіх посівних площ було зібрано врожай картоплі: як в 2018–2019 рр., коли не існувало обмежень, зумовлених карантинном та війною, так і в 2020–2021 рр. в умовах карантину збір врожаю відбувся на 100% посівних площ. Лише в 2022 році не було зібрано врожаю на 0,3% посівних площ, на що могли вплинути обмеження, викликані проведенням бойових дій на території України. Таким чином, можемо зробити висновок, що карантинні та воєнні обмеження майже не вплинули на збирання картоплі у розрізі їх посівних площ. Що ж стосується безпосередньо величини посівних площ картоплі в динаміці, то спостерігається певна тенденція їх зменшення в 2021–2022 рр. Суттєво зменшилися посівні площі в 2022 році, на що вплинула широкомасштабна війна (активні бойові дії на частині території України, небезпека обробітку посівних площ

Таблиця 1

Частка посівних площ під картоплю в структурі рослинництва в Україні

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Посівна площа сільськогосподарських культур, тис.га.	27699	28001	28147	28581	23405
Посівна площа культур картоплі, тис.га.	1319	1309	1325	1283	1208
Площа, з якої зібрано врожай картоплі, тис.га.	1319	1309	1325	1283	1204
Частка посівних площ картоплі у рослинництві, %	4,76	4,67	4,71	4,49	5,16
Частка площ, з якої зібрано врожай картоплі, %	100,0	100,0	100,0	100,0	99,7

Джерело: складено автором на основі [6, с. 225, 227]

у близькості до лінії фронту, залишки замінувань на звільнених територіях, тощо).

Виробництво картоплі в аналізованому періоді зменшилося попри зростання її урожайності (табл. 2).

Не зважаючи на те, що до 2021 року по відношенню до попереднього року виробництво картоплі та її урожайність зростали (за винятком 2019 року, коли показники виробництва і урожайності знизилися майже на 10%), в 2022 році виробництво картоплі було меншим від значення 2018 року на 7,13% та склало 20899 тис. тон. На дану тенденцію вплинув ряд факторів:

1. Неприятливі природно-кліматичні умови, за яких мали місце як значні періоди надмірної спеки, так і надмірної вологи, температурні «гойдалки», внаслідок розвитку та поширення хвороб. Усі ці фактори спричинили погіршення якості врожаю та зменшення його обсягів.

2. Обмеження, причиною яких стала пандемія коронавірусу. Запровадження заходів, спрямованих на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, призвело спочатку до зменшення можливостей торгівлі на ринках, а потім (з квітня 2020 року) до її повної заборони. Враховуючи, що, за експертними оцінками, саме на продовольчих ринках зазвичай реалізується до 85% ранніх овочів і ягід, це в подальшому викликало проблеми зі збутом вирощеної картоплі, позбавило споживачів джерел постачання і поставило у скрутне фінансове становище дрібних фермерів та селян [8, с. 12]. Окрім закриття ринків, додатковими обмеженнями вирощування та збору картоплі виступили:

- закриття закладів громадського та швидкого харчування;
- неможливість залучення сільгоспвиробниками додаткового сезонного персоналу для проведення посадкових робіт і робіт зі збору врожаю картоплі.

3. Широкомасштабна війна РФ проти України. Найбільш істотними викликами та загрозами для галузі картоплярства, зумовленими війною, стали

скорочення площ сільськогосподарських угідь під картоплею, втрата ринків збуту, проблеми з логістикою, дефіцит кваліфікованих кадрів.

Станом на кінець осені 2023 року у зв'язку з веденням бойових дій на території України та окупацією РФ частини українських територій було втрачено сільськогосподарські угіддя АР Крим та 5 областей: Луганська (98% території), Запорізька (73%), Херсонська (72%), Донецька (57%), Харківська (2%). Крім цього, частина підконтрольних Україні територій, особливо ті, на яких велися бойові дії або зазнали авіаційних/артилерійських обстрілів, потребує виділення суттєвих коштів на їх рекультивацію (у т.ч. розмінування) з метою повернення до активного сільськогосподарського обробітку. На багатьох сільськогосподарських угіддях як на окупованих територіях, так і територіях, підконтрольних Україні, здійснюється зведення фортифікаційних споруд.

Втрата як зовнішніх, так і внутрішніх ринків збуту картоплі розпочалася ще в 2014 році з початком гібридної війни, яку розпочала РФ проти України. Заборона експорту української сільськогосподарської та продовольчої продукції до РФ, неможливість реалізовувати картоплю мешканцям окупованих територій (АР Крим, частина Донецької та Луганської областей) виявилися одними з ключових факторів змін ринку збуту в Україні. Широкомасштабна війна, розпочата в 2022 році, призвела до додаткових втрат ринків збуту у вигляді розширення окупованих територій за рахунок Запорізької, Херсонської та Харківської областей. Свого відбитку на вирощування та ринок збуту картоплі наклали чисельна міграція громадян України за кордон та побоювання щодо збору врожаю картоплі навіть на підконтрольних Україні територіях. Господарства населення в умовах воєнного стану зменшили до мінімуму площі під картоплею.

Інша проблема, котра набуває все більшого значення — гостра нестача кадрів. Багато працівників сільгоспідприємств з виробництва картоплі мігрували за кордон, були мобілізовані або ж добровільно пішли захищати Україну. Тих, хто залишився, на підприємствах намагаються заброню-

Таблиця 2

Виробництво картоплі в Україні

Рік	Зібрано врожай			Урожайність		
	тис. тон	ланцюговий темп росту, %	базовий темп росту, %	т/га	ланцюговий темп росту, %	базовий темп росту, %
2018	22504	-	-	17,1	-	-
2019	20269	90,07	90,07	15,5	90,64	90,64
2020	20838	102,81	92,6	15,7	101,29	91,81
2021	21356	102,49	94,9	16,6	105,73	97,08
2022	20899	97,86	92,87	17,4	104,82	101,75

Примітка: темп росту — ланцюговий (по відношенню до попереднього року)

Джерело: складено автором на основі [6, с. 229, 239]

Таблиця 3

Виробництво картоплі за категоріями господарств

Рік	Підприємства		Господарства населення	
	тис. тон	питома вага, %	тис. тон	питома вага, %
2018	416	1,9	22088	98,1
2019	373	1,8	19896	98,2
2020	398	1,9	20440	98,1
2021	495	2,3	20861	97,7
2022	433	2,1	20466	97,9

Джерело: складено автором на основі [6, с. 230]

вати, однак порядок бронювання постійно зазнає змін, що ускладнює процедуру, є тривалим у часі (інколи розгляд відбувається до 4 місяців), для бронювання співробітника сільгосп підприємство має довести свою критичність державі. Особливо гострим питання дефіциту кадрів постає перед малими господарствами, котрі в умовах України є основними виробниками картоплі (табл. 3).

Питома вага господарств населення у 2018–2022 рр. складала від 97,7 до 98,2% всього виробництва картоплі. Завдяки домінуючій частці у виробництві картоплі ефективність вирощування картоплі населенням є вирішальною для урожайності картоплі в Україні. Прослідкувати це можна, здійснивши детермінований факторний аналіз урожайності картоплі за категоріями господарств одним із прийомів елімінування. В якості детермінованої факторної системи буде використано формулу визначення урожайності як відношення валового збору картоплі до зібраної площі з урахуванням розподілу вказаних показників за категоріями господарств:

$$y = \frac{BЗп + BЗгн}{П}, \quad (1)$$

де y — урожайність;

$BЗп$ — валовий збір підприємств;

$BЗгн$ — валовий збір господарств населення;

$П$ — зібрана площа.

Оскільки побудована факторна система відноситься до змішаного типу (досліджуваний показ-

ник подано як алгебраїчну суму та частка кількох факторів, що визначають його величину), прийнятним для аналізу є прийом ланцюгових підстановок. Суть останнього полягає у поступовому відхиленні дії всіх факторів на величину результативного фактору, крім одного. Сформуємо таблицю вихідних даних (табл. 4), взявши для аналізу дані 2018 р. та 2022 р.

За результатами аналізу впливу факторів на урожайність картоплі встановлено наступне:

- збільшення валового збору картоплі підприємствами з 416,35 тис. т. до 433,46 тис.т. (на 17,11 тис.т.) призвело до збільшення урожайності картоплі на 0,013 т/га;
- зменшення валового збору картоплі господарствами населення з 22087,62 тис.т. до 20465,75 тис.т. (–1621,87 тис.т.) призвело до зменшення урожайності на 1,229 т/га;
- завдяки збільшенню площі, на якій підприємствами було зібрано врожай, на 0,4 тис. га урожайність картоплі зменшилася на 0,005 т/га;
- зменшення зібраної площі господарствами населення на 116 тис. га збільшило урожайність картоплі на 1,521 т/га.

Сумарний вплив факторів призвів до зростання в 2022 році по відношенню до 2018 року середньої урожайності господарств усіх категорій на 0,3 т/га.

Таким чином, попри перевищення урожайності картоплі, вирощеної підприємствами, над середньогалузевим значенням в 1,5 рази, вирішальну

Таблиця 4

Урожайність картоплі за категоріями господарств в 2018 р. та 2022 р.

Показник	Господарства усіх категорій		Підприємства		Господарства населення	
	2018 р.	2022 р.	2018 р.	2022 р.	2018 р.	2022 р.
Валовий збір картоплі, тис.т.	22503,97	20899,21	416,35	433,46	22087,62	20465,75
Зібрана площа, тис.га	1319,9	1204,3	16,2	16,6	1303,7	1187,7
Урожайність, т/га	17,05	17,35	25,20	26,11	16,94	17,23
Розрахований вплив, всього:	x	0,3	x	x	x	x
у т.ч. за рахунок зміни:						
валового збору картоплі	x	x	x	+0,013	x	–1,229
зібраної площі	x	x	x	-0,005	x	+1,521

Джерело: складено автором на основі [9; 10]

роль на ринку картоплі відіграють господарства населення, які, в той же час, є найбільш вразливою і нестійкою категорією. Передусім це зумовлено спрямованістю державної підтримки великого агровиробника, в т.ч. картоплі. У цьому контексті не можемо не згадати законопроект № 3131 [11], яким у 2020 році було запропоновано запровадити мінімальне податкове навантаження (зобов'язання) на кожен гектар сільськогосподарських земель. Задекларованою метою законопроекту стала протидія тіньовому ринку сільськогосподарської продукції та земель. В ЗМІ та професійних колах виникло масове занепокоєння щодо негативного впливу законопроекту (у разі прийняття) на подальший розвиток господарств населення. Адже підвищення податкових зобов'язань для власників земельних паїв та сплата податку незалежно від фінансового результату, отриманого з поля, спричинило б перетік земельного фонду від малих виробників до середнього та великого агробізнесу або навіть її продажу після запуску ринку земель. Врешті-решт, у вересні 2022 року даний законопроект було знято з розгляду.

Інший фактор вразливості господарств населення — обмежений доступ до фінансових ресурсів на фоні того, що кошторисна вартість польових робіт та послідує зберігання отриманої продукції суттєво зросли. Не так вже й багато господарств населення мають можливість забезпечити себе:

- матеріально-технічними ресурсами для дотримання технологічного процесу вирощування і збирання картоплі. Це перешкоджає впровадженню новітніх прогресивних технологій вирощування картоплі, внесенню науково-обґрунтованих норм органічних та мінеральних добрив, засобів захисту, використанню сертифікованого насінневого матеріалу;

- сучасними картоплесховищами для зберігання продукції до моменту формування найвищої ціни на картоплю або висаджування в поле під новий врожай.

Висновки. В Україні вирощування картоплі є однією з найважливіших галузей рослинництва та основою самозабезпеченості в умовах війни продуктами харчування. Основними шляхами підвищення ефективності виробництва картоплі та поживлення ринку картоплі в Україні вбачаємо:

- стимулювання державою інвестиційних процесів в галузь картоплярства інструментами грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики;
- розбудова інфраструктури ринку картоплі (правова підтримка суб'єктів ринку; страхування від ризиків бізнесу; забезпечення рівності умов, прозорості і паритетності взаємовідносин у реалізації категорій картоплі та картоплепродуктів відповідно до запитів населення; регулювання на ринку праці, особливо в частині бронювання, тощо);
- підвищення родючості ґрунтів і раціональне використання сільськогосподарських угідь;
- забезпечення господарств усіх категорій сертифікованим насінневим матеріалом нових сортів картоплі;
- освоєння нових ресурсозберігаючих і наукомістких технологій виробництва та переробки картоплі.

Вищевказане встановлює орієнтири для подальших досліджень перспектив розвитку ринку картоплі в Україні та дозволить підвищити конкурентоздатність продукції картоплярства в умовах дії воєнних обмежень з метою виходу вітчизняних виробників, переробників та інших учасників ринку картоплі на ринок ЄС.

Література

1. Артюх Т., Безсмертна О., Мельник Д. Проблеми та перспективи розвитку ринку картоплі в Україні з врахуванням зональної спеціалізації галузі. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-54>.
2. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*. URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL> (дата звернення: 11.03.2024).
3. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Каб. Міністрів України від 09.12.2020 р. № 1236: станом на 24 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-п#Text> (дата звернення: 11.03.2024).
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022: станом на 13 лют. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 11.03.2024).
5. Жибак М.М., Федуняк І.О. Організаційно-економічні основи виробництва картоплі в умовах ринкових відносин. *Ефективна економіка*. 2019. № 3. doi: 10.32702/2307-2105-2019.3.5; URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6940> (дата звернення: 13.03.2024).
6. Статистичний щорічник України за 2022 рік / За ред. І.Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2023. 383 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_22_u.pdf (дата звернення: 13.03.2024).
7. Державна програма стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спри-

чиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020–2022 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.05.2020 р. № 534. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/534-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.03.2024)

8. Собкевич О. В., Шевченко А. В., Русан В. М., Белашов Є. В., Жураковська Л. А. Реальний сектор економіки України в умовах системних викликів. *Нац. ін-т стратег. дослідж.* 2021. doi: <https://doi.org/10.53679/niss-analytrep.2021.11>.

9. Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур за їх видами та по регіонах у 2022 році (остаточні дані). *Державна служба статистики України.* 2022. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2023/sg/pvzu/pvzu_2022.xlsx.zip (дата звернення: 18.03.2024).

10. Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур за їх видами та по регіонах у 2018 році (остаточні дані). *Державна служба статистики України.* 2018. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/pvzu/pvzu2018_xl.rar (дата звернення: 18.03.2024).

11. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо детінізації виробництва сільськогосподарської продукції. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68259 (дата звернення: 18.03.2024).

References

1. Artiukh, T., Bezsmertna, O., & Melnyk, D. (2022). Problemy ta perspektyvy rozvytku rynku kartopli v Ukraini z vrakhuvanniam zonalnoi spetsializatsii haluzi [Problems and prospects of the development of the potato market in Ukraine, taking into account the zonal specialization of the industry]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 39. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-54> [in Ukrainian].

2. *Food and Agriculture Organization of the United Nations.* Available at: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL>.

3. Pro vstanovlennia karantynu ta zaprovadzhennia obmezhuvalnykh protyepidemichnykh zakhodiv z metoiu zapobihannia poshyrenniu na terytorii Ukrainy hostroi respiratornoi khvoroby COVID-19, sprychynenoi koronavirusom SARS-CoV-2 [About the establishment of quarantine and the introduction of restrictive anti-epidemic measures for planning the prevention of the spread of the acute respiratory disease COVID-19 caused by the SARS-CoV-2 disease on the territory of Ukraine]: Postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 09.12.2020 r. № 1236: stanom na 24 zhovt. 2023 r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-p#Text> [in Ukrainian].

4. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini [About the introduction of the military state in Ukraine]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.2022 r. № 64/2022: stanom na 13 liut. 2024 r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [in Ukrainian].

5. Zhybak, M., & Feduniak, I. (2019). Orhanizatsiino-ekonomichni osnovy vyrobnytstva kartopli v umovakh rynkovykh vidnosyn [Organizational and economic bases of potato farming under market conditions]. *Efektivna ekonomika*. № 3. doi: 10.32702/2307-2105-2019.3.5; Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6940> [in Ukrainian].

6. Verner, Ye. (Ed.) (2023). Statystychniy shchorichnyk Ukrainy za 2022 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2022]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_22_u.pdf [in Ukrainian].

7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.05.2020 r. № 534 «Derzhavna prohrama stymuliuvannia ekonomiky dlia podolannia nehatyvnykh naslidkiv, sprychynenykh obmezhuvalnymy zakhodamy shchodo zapobihannia vynykenniu i poshyrenniu hostroi respiratornoi khvoroby COVID-19, sprychynenoi koronavirusom SARS-CoV-2, na 2020–2022 roky» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 534 dated 27.05.2020 «State program to stimulate the economy to overcome the negative consequences caused by restrictive measures to prevent the emergence and spread of the acute respiratory disease COVID-19 caused by the SARS-CoV-2 coronavirus for 2020–2022»]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/534-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

8. Sobkevych, O. V., Shevchenko, A. V., Rusan, V. M., Bielashov, Ye. V., & Zhurakovska, L. A. (2021). Realnyi sektor ekonomiky Ukrainy v umovakh systemnykh vyklykiv [The real sector of the economy of Ukraine in conditions of systemic challenges]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen.* doi: <https://doi.org/10.53679/niss-analytrep.2021.11> [in Ukrainian].

9. Ploshchi, valovi zbory ta urozhainist silskohospodarskykh kultur za yikh vydamy ta po rehionakh u 2022 rotsi (ostatochni dani) [Areas, gross harvests and yields of agricultural crops by their types and by regions in 2022 (final data)]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy.* Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2023/sg/pvzu/pvzu_2022.xlsx.zip [in Ukrainian].

10. Ploshchi, valovi zbory ta urozhainist silskohospodarskykh kultur za yikh vydamy ta po rehionakh u 2018 rotsi (ostatochni dani) [Areas, gross harvests and yields of agricultural crops by their types and by regions in 2018 (final data)]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy.* Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/pvzu/pvzu2018_xl.rar [in Ukrainian].

11. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo detinizatsii vyrobnytstva silskohospodarskoi produktsii [Draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine and other laws of Ukraine on the detinization of agricultural production]. Available at: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68259 [in Ukrainian].